

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kristýna Formánková

Komparace zkoumání nepřičetnosti ve správním a trestním právu

Bakalářská práce

Olomouc 2020

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Komparace zkoumání nepřičetnosti ve správním a trestním právu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 31. března 2020

.....

Kristýna Formánková

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Lucii Madleňákové, Ph.D. za cenné připomínky, rady a odborné vedení při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za veškerou jejich podporu poskytnutou v průběhu celého mého studia.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Historický úvod k problematice nepřičetnosti	9
1.1 Situace do roku 1768	9
1.1.1 Římské právo, kanonické právo, staroněmecká práva	9
1.1.2 Zákoníky v tomto období	10
1.2 Constitutio Criminalis Theresiana	10
1.3 Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání	11
1.4 Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, zákon o zločinech, přečinech a přestupcích	11
1.5 Období Československa 1918 – 1939	12
1.6 Období 1939 – 1945	13
1.7 Období od roku 1945	14
1.7.1 Trestní zákon z roku 1950	14
1.7.2 Trestní zákon správní	15
1.7.3 Trestní zákon z roku 1961	15
2 Problematika nepřičetnosti	16
2.1 Definice nepřičetnosti v trestním právu	16
2.2 Definice nepřičetnosti ve správním právu	16
2.3 Porovnání definic v trestním a správním právu	17
2.4 Nepřičetnost a přičetnost	18
2.4.1 Rozpoznávací a ovládací schopnosti	19
2.4.2 Duševní porucha	20
2.5 Podmíněná (relativní) přičetnost	21
2.6 Zmenšená přičetnost	22
2.7 Vliv návykových látek	23

2.7.1 Trestní právo	23
2.7.2 Správní právo	23
2.7.3 Porovnání	24
3 Dokazování prostřednictvím znalce a znaleckého posudku	25
3.1 Znalec.....	25
3.1.1 Podmínky pro jmenování znalce	25
3.1.2 Jmenování znalce	27
3.1.3 Práva znalce.....	27
3.1.4 Povinnosti znalce.....	28
3.2 Znalecký posudek	28
3.2.1 Psychiatrický znalecký posudek.....	29
4 Zkoumání nepřičetnosti v rámci správního řízení	30
4.1 Znalec a znalecký posudek ve správním řízení	30
4.2 Správní řízení a nepřičetnost.....	31
4.3 Důsledky zjištění nepřičetnosti	31
5 Zkoumání nepřičetnosti v rámci trestního řízení	33
5.1 Trestní řízení a nepřičetnost.....	33
5.1.1 Mladiství a zkoumání nepřičetnosti	34
5.2 Důsledky zjištění nepřičetnosti	35
5.2.1 Duševní porucha vzniklá po spáchání trestného činu	35
6 Porovnání zjištěných informací	36
Závěr.....	38
Seznam použitých zdrojů.....	39
Shrnutí	42
Summary.....	42
Seznam klíčových slov	43
Key words.....	43

Seznam zkratk

NSS	Nejvyšší správní soud
Přestupkový zákon	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
SZ	Seznam znalců
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZnalV	Vyhláška ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
ZnalZ	Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
ZP	Znalecký posudek
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Tématem této práce je problematika psychického stavu nepřičetnosti u člověka a jejího zkoumání ve dvou odvětvích práva, a to trestního a správního práva. Pro téma „Komparace zkoumání nepřičetnosti ve správním a trestním právu“ jsem se rozhodla, protože mě téma nepřičetnosti a přičetnosti zajímá. Pojem, že někdo „byl nepřičetný“ se v současné době poměrně často používá v nesprávném kontextu. Proto jsem se rozhodla toto téma zpracovat, abych poukázala na to, že prokázat nepřičetnost není tak jednoduché. A to i z toho důvodu, že se jedná o problematiku mezioborovou, neboť pracuje s vědomostmi nejen z oblasti práva, ale také psychiatrie. Dalším důvodem pro volbu tohoto tématu byla skutečnost, že jsem se nikde nedočetla, jestli je zkoumání stavu nepřičetnosti stejné v obou daných právních odvětvích.

Cílem této práce je najít odpověď na následující otázky: Shoduje se zkoumání stavu nepřičetnosti ve správním a trestním právu? Pokud ne, tak v čem se odlišují?

Při snaze dosáhnout odpovědí na výše uvedené otázky jsem zvolila následující postup. Nejprve jsem se v obecné rovině seznámila se samotnou problematikou stavu nepřičetnosti a znaleckou činností. Poté jsem se zabývala dokazováním stavu nepřičetnosti v obou již zmíněných právních odvětvích. Nakonec jsem tyto zjištěné informace porovнала a vyhodnotila. Tomuto postupu odpovídá i členění práce.

Práce je rozčleněna celkem do šesti kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. První kapitola je věnována historickému úvodu, jehož cílem je ukázat, že problematika nepřičetnosti není žádným novým právním institutem, ale že se v minulosti objevovala v různých právních rádech starých států a také prošla určitým vývojem.

Druhá kapitola této práce se zabývá aktuální úpravou problematiky nepřičetnosti, a to jak z pohledu správního, tak i trestního práva. V této části je také popisována koncepce určujících znaků nepřičetnosti, odlišení nepřičetnosti od zmenšené nepřičetnosti a podmíněné (relativní) přičetnosti a problematika vlivu návykových látek. Součástí kapitoly je srovnání úpravy nepřičetnosti v trestním a správním právu.

Ve třetí kapitole práce je věnována pozornost problematice dokazování prostřednictvím soudních znalců a znaleckých posudků z obecného hlediska. Obsahuje obecné podmínky pro jmenování znalce, práva a povinnosti znalců, náležitosti znaleckého posudku a další.

Smyslem druhé a třetí kapitoly je přiblížit problematiku nepřičetnosti a znalectví, aby poté byla lépe pochopitelná druhá polovina práce, která se už zabývá dokazováním stavu nepřičetnosti v konkrétních právních odvětvích.

Čtvrtá kapitola se věnuje zkoumání nepřičetnosti ve správním právu. Nejdříve je zde uvedeno obecně, jaké postavení má znalec a znalecký posudek v rámci správního řízení a následně dokazování nepřičetnosti a důsledky jejího zjištění.

Pátá kapitola se zabývá zkoumáním nepřičetnosti v souvislosti s trestním řízením. I v této kapitole je část věnována obecnému úvodu k postavení znalců v trestním řízení, dokazování nepřičetnosti u dospělých i mladistvých a opět důsledky zjištění nepřičetnosti.

V závěrečné kapitole práce rekapituluji a shrnuji informace získané v předchozích kapitolách. Tyto jsou zde pak porovnány a dány do vzájemného kontrastu.

Při psaní práce jsem vycházela především z komentářové literatury k zákonům č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ) a č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů (dále jen přestupkový zákon). Tyto zákony spolu se zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TR), jsou klíčovými pro tuto práci. V první kapitole práce jsem vycházela především z odborných článků zabývajících se historií nepřičetnosti. Druhá kapitola vychází především ze zdrojů vztahujících se k trestnímu právu, protože trestněprávní nauka se touto problematikou zabývá více. V dalších kapitolách je čerpáno například ze zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZnalZ), zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů a dalších publikací.

1 Historický úvod k problematice nepřičetnosti

První kapitola této práce je věnována stručnému přehledu historického vývoje pojmu nepřičetnosti od období starověkého Říma až po účinnost zákona č. 140/1961 Sb. V této části je tedy zmíněno římské právo, trestní zákoníky z dob rakouské monarchie, právní úpravy první republiky, období Protektorátu a Československa po skončení druhé světové války a nástupu komunismu. Tato kapitola by měla dokreslit a pomoci pochopit tuto problematiku.

1.1 Situace do roku 1768

1.1.1 Římské právo, kanonické právo, staroněmecká práva

S problematikou odpouštění trestů za protiprávní jednání z důvodu duševních poruch pracovalo už římské právo. V římském právu nebyly osoby postižené duševní chorobou trestány.¹ Původně římské právo označovalo všechny psychicky choré stejně, pojmem „furiosi“. To se změnilo přijetím Justiniánova kodexu – dochází zde k rozlišování psychických onemocnění, konkrétně šesti.² „V uvedeném kodexu jsou vyznačena tři základní psychiatrická hlediska, která dokumentují rozvoj psychiatrického diagnostického myšlení, neboť vymezují: a) patologický vývoj (*fatuitas*), b) patologické procesy (*psychózy*), c) patologické reakce (*silný efekt*).“³ I když tito pachatelé nebyli trestáni za své protiprávní jednání, mohli být za účelem bezpečnosti umístěni do vězení.⁴

Kanonické právo navázalo na římské právo, avšak s tím rozdílem, že do této skupiny osob, jimž nebyly ukládány tresty – tedy osobám duševně nemocným – zařadilo osoby postižené náměsíčností a lidi, kteří trpěli horečkou (zde zřejmě myšleno jako stav horečného blouznění). Dalším rozdílem je, že například opilství bylo v tomto právu považováno jako trestné.⁵

Staroněmecká práva byla k osobám trpícím duševním onemocněním nejméně shovívavá. Dle staroněmeckých práv byli tito lidé trestáni za své protiprávní jednání finančními postihy, někde mohli být dokonce vypuzeni. Případně mohli být i zadrženi a umístěni do tzv. ochranné

¹ V publikaci je zmíněno doslova „šílení a blbí“. ŠTUDENT, Vladimír. Soudní psychiatrie a trestní právo. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 15.

² DUFEK, Miroslav. Soudní psychiatrie. Pro právníky a lékaře: vysokoškolská učebnice. Praha: Orbis, 1976, s. 17.

³ Tamtéž.

⁴ RÁLIŠ, Antonín. Studie o přičetnosti. Bratislava: Právnická fakulta university Komenského. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě, 1931, s. 21.

⁵ Tamtéž, s. 75.

vazby, když zde nebyla žádná osoba, která by za ně zodpovídala. Lidé postižení duševní chorobou totiž byli postaveni na úroveň dětem a odpovědnost za ně nesla osoba poručníka.⁶

1.1.2 Zákoníky v tomto období

Významným zákoníkem, jenž obsahoval danou problematiku, v tomto období byl – kromě již zmíněného Justiniánova kodexu – Bambergensis z roku 1507. Tento zavedl pravidlo, že nelze potrestat toho, kdo vzal život jinému člověku v době, kdy nebyl při smyslech. Na tuto úpravu z roku 1532 navazuje Útrpný soudní řád císaře Karla V., který k tomu přidává, že postih za jiná protiprávní jednání měl být uložen skupinou odborníků – tzv. radou znalců. Dalšími zákony byly Consitutio Criminalis Ferdinanda a Hrdelní řád Josefa I., přičemž oba zakazovaly sankcionovat lidi, kteří při svém jednání byli „bez sebe“. Zmíněný Hrdelní řád ale umožňoval trestat ty, u nichž došlo pouze k omezené ztrátě schopnosti myšlení.⁷ V tomto je možné spatřovat zárodek rozlišování mezi nepřičetností a zmenšenou přičetností⁸ (k této problematice viz 2.7).

1.2 Constitutio Criminalis Theresiana

U nás byl tento zákon nazýván Hrdelní řád Marie Terezie. Tento zákon z roku 1768 je pro problematiku nepřičetnosti velice důležitý a upravuje ji na více místech. Navíc se této problematice věnuje velice pečlivě a z pohledu tehdejší doby vcelku moderně. V tomto zákoně je zakotvena zásada nullum crimen sine culpa – jednání, které je neúmyslné a nezaviněné, ale je vedeno náhodou, nemůže být považováno za trestný čin. Na tuto konstrukci pak navazuje další část, která stanoví, že trestných činů se mohou dopustit všichni, kteří jsou schopni se svobodně rozhodovat a myslet. Naopak ti, kteří tyto schopnosti nemají, se těchto skutků dopustit nemohou. Tedy jednání toho, kdo trpí duševní chorobou není považováno za trestný čin.⁹

Dále jsou zde také upraveny skutečnosti, které vedou k upuštění od potrestání nebo snížení postihu. Soud měl povinnost k těmto skutečnostem přihlížet z úřední povinnosti. Jednou z těchto skutečností byla i otázka nepřičetnosti a stavu mysli. Důležité je, že člověku, který byl zcela zbaven smyslu a rozumu, v žádném případě nemohl být uložen žádný trest.¹⁰

⁶ ŘÍHA, Jirí. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 4, s. 35.

⁷ Tamtéž, s. 35.

⁸ ŠTUDENT: Soudní psychiatrie..., s. 15.

⁹ ŘÍHA, Jirí. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 4, s. 35-36.

¹⁰ Tamtéž, s. 36-37.

1.3 Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání

Hrdelní řád Marie Terezie byl po krátké době nahrazen Obecným zákoníkem o zločinech a jejich trestání přijatým v roce 1787. V kontextu tohoto zákona byla nepřičetnost vnímána jako skutečnost zcela vylučující odpovědnost, protože vedla ke ztrátě svobodného rozhodování. Jednání v jejím důsledku nebylo pojímáno jako trestné, z důvodu chybějící vůle a záměru takto jednat. Zákon uváděl důvody, které vedly ke ztrátě volnosti rozhodování.¹¹ Mezi tyto důvody například patřil případ, kdy se u dané osoby střídal stav vyvolaný duševní poruchou a stav duševního zdraví a tato osoba se dopustila trestného činu ve stavu prvně jmenovaném nebo případ, kdy osoba byla k takovému jednání donucena násilím.¹²

1.4 Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Oba tyto zákony čerpaly z výše popisovaného Obecného zákoníku. Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích byl vydán roku 1803. Již z názvu je patrné, že obsahoval úpravu zločinů a přestupků. Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích byl vydán později, až roku 1852. Jedná se v podstatě o stejný zákon jako ten z roku 1803, jen s malými odchylkami. Tento také k trestnosti jednání vyžadoval, aby jednající osoba jednala protiprávně záměrně. Stejně jako předcházející zákony také vymezoval okolnosti, za kterých jednající nejednal s takovým záměrem.¹³

Konstrukce nepřičetnosti byla ve všech uvedených zákonech založena na biologickém kritériu (viz 2.4). S postupným rozvojem vědních oborů začal převládat názor, že je to nedostatečné a důraz byl kladen na to, aby se jako hledisko pro posouzení otázek přičetnosti a nepřičetnosti vzalo v potaz i psychologické kritérium, tedy schopnosti ovládací a rozpoznávací. Z tohoto důvodu vzniklo nové vyjádření nepřičetnosti, jež bylo založeno právě na uvedených kritériích. Mezi biologickými kritérii se objevily skutečnosti, s nimiž pracuje i dnešní právní úprava, i když je třeba nazývá jinak. Co se týká psychologických kritérií, zde se vyžadovaly výše zmíněné schopnosti. Obsah těchto schopností byl chápán ve stejném významu jako dnes (viz 2.4.1).¹⁴

¹¹ Tamtéž, s. 37.

¹² RÁLIŠ: Studie o přičetnosti..., s. 22.

¹³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 4, s. 38.

¹⁴ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 5, s. 38-39.

1.5 Období Československa 1918 – 1939

Od vzniku samostatného Československa v roce 1918 probíhaly na našem území snahy o sjednocení právních úprav různých právních odvětví, protože pro jednotlivé části republiky platily různé předpisy (tzv. právní dualismus). Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platil trestní zákon z roku 1878 spolu se zákonem o přestupcích z roku 1879. Trestní zákon byl vystaven na posuzování nepřičetnosti dle psychologických i biologických kritérií, v čemž se shodoval s úpravou účinnou v české části republiky. Dále tento zákon stanovil, že například hluchoněmí nemohou být sankcionováni, jestliže jim chybí rozpoznávací schopnost.¹⁵

Co se týká úprav směřujícím ke sjednocení trestního práva – protože právě zde byla problematika nepřičetnosti vymezována – bylo uskutečněno několik pokusů o vydání nového trestního zákona. Prvním z nich byl návrh z roku 1921, který problematiku nepřičetnosti přebíral z právní úpravy rakouské monarchie. To znamenalo, že pro vyloučení přičetnosti byla třeba duševní porucha a současně absence rozpoznávací nebo ovládací schopnosti. Stejně byla upravena tato problematika i v návrhu z roku 1926.¹⁶

Roku 1931 byl přijat zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Jednalo se o kvalitně vypracovaný zákon, jenž se stal předlohou pro právní úpravu pozdější. Tento zákon přistupoval k mladistvým pachatelům tak, že kromě ukládání trestů umožňoval uložení určitých opatření, jejichž smyslem byla výchova, případně léčba mladistvého pachatele. Věková hranice trestní odpovědnosti byla stanovena na čtrnáct let. Mladším pachatelům nemohl být uložen trest, ale mohlo jim být uloženo právě ono ochranné opatření, o němž rozhodoval tzv. poručenský soud. Co se týkalo pachatelů ve věku od 14 let do dospělosti (18 let), jejich odpovědnost za protiprávní jednání měla být posuzována podle trestních zákonů, jestliže tento zákon neuváděl jiný postup. Dále zde byla upravena problematika nepřičetnosti mladistvých, která byla dána, jestliže mladistvý nebyl schopen z důvodu tzv. značné zaostalosti schopen určit, že jeho jednání je protiprávní, případně ho korigovat. Nepřičetnost se posuzovala jen u mladistvých – starších 14 let.¹⁷

V roce 1937 byl vypracován další návrh na nový trestní zákon. I tento návrh vyžadoval pro koncepci nepřičetnosti splnění již zmíněných kritérií. Drobnou změnou bylo, že tento návrh pracoval ve svých ustanoveních s pojmem „duševní choroba“. Dalšími předpoklady

¹⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*, 2007, roč. 10, č. 6, s. 28-29.

¹⁶ Tamtéž, s. 29.

¹⁷ Tamtéž.

pro nepřičetnost byla slabomyslnost nebo porucha vědomí. Poslední jmenovaná však nezpůsobovala právní důsledky nepřičetnosti vždy, neboť byla-li vyvolána s úmyslem jednat protiprávně, nebyla brána v úvahu.¹⁸

1.6 Období 1939 – 1945

V tomto období došlo v podstatě k rozdělení obyvatel našeho území, a to z hlediska použitelnosti právních předpisů – podle národnosti se určovalo, jaké předpisy pro koho platí. Obyvatelé s německou národností se řídili předpisy německými, ostatní předpisy Protektorátu, jimiž zůstaly ty zákony, které se užívaly do této doby. Výjimkou bylo to, že pro určité trestné činy platil německý trestní zákoník i pro neněmecké obyvatele.¹⁹ Protože tzv. protektorátní předpisy jsou stejné, pozornost bude věnována především německým předpisům.

Německý trestní zákoník prošel roku 1933 novelizací týkající se problematiky nepřičetnosti. Dle tohoto zákona nebylo chápáno jako trestné takové počínání, které bylo uskutečněno v okamžiku, kdy v důsledku poruchy vědomí, chorobné poruchy duševní činnosti a duševní slabosti jednající nemohl pochopit, že takové jednání je zakázané, případně se takového jednání vyvarovat. Pro případ, že schopnosti jednající osoby nebyly zcela vymizelé, ale výrazně snižené ze zmíněných příčin (zmenšená přičetnost), mohlo to vést k uložení nižší sankce nebo vyhodnocení jako pokus a dle toho také postihováno. I zde tedy spatřujeme psychologické a biologické kritérium. Dále tento zákon upravoval problematiku nepřičetnosti u osob, které byly němé a hluché. Za předpokladu, že pro nízkou úroveň jejich mentální vyspělosti u těchto osob nebyla dána rozpoznávací nebo ovládací psychická složka, nebyly tyto osoby trestně odpovědné. V případě, že tyto schopnosti u nich byly při páchání nedovoleného skutku výrazně sniženy, platil pro tuto situaci stejný postup jako pro nepřičetnost z důvodu duševní poruchy popsany výše.²⁰

Pro soudnictví v trestních věcech mládeže byl roku 1923 vydán zvláštní zákon, který sloužil jako východisko pro zákon mládeže platící v Československu. Věková hranice pro trestní odpovědnost byla stanovena na čtrnáctý rok věku, pod touto hranicí nebyly děti trestně odpovědné. Dále zakotvoval to, co používá i v současné době české trestní právo – podmíněnou přičetnost, která se posuzovala u mladistvých pachatelů ve věku 14 – 18 let. Zde se vyžadovala podmínka duševní a mravní zaostalosti v okamžiku protiprávního jednání, pro kterou u mladistvého chyběly složky ovládací a rozpoznávací. Za splnění těchto předpokladů nebyl

¹⁸ Tamtéž, s. 30.

¹⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 7-8, s. 38.

²⁰ Tamtéž, s. 38-39.

mladistvý trestně odpovědný. Roku 1933 byl přijat nový trestní zákon zabývající se mladistvými pachateli. Obsahově upravoval danou problematiku shodně, odlišoval se slovním vyjádřením – v původním zákoně byla problematika vymezována záporem, zde kladem. Říha uvádí, že důvodem pro odlišné slovní vymezení bylo to, aby text zákona kladl důraz na nutnost prokázání nepřičetnosti.²¹

Ke konci druhé světové války bylo prezidentským ústavním dekretem o obnovení právního pořádku stanoveno, že všechny právní předpisy, které byly v období po Mnichovské dohodě vydány, přestávají platit a nejsou považovány za součást právního pořádku Československa. Na základě tohoto dekretu všechny německé právní předpisy (včetně trestněprávních úprav) už nebyly nadále platné. Na celém území republiky opět začaly platit původní zákony, které byly platné před vznikem Protektorátu a popsány v předchozích částech této kapitoly.²²

1.7 Období od roku 1945

1.7.1 Trestní zákon z roku 1950

Po nástupu komunismu byla roku 1948 vyhlášena právnická dvouletka, jejímž cílem bylo vydat nové zákoníky v různých právních odvětvích. Na jejím konci byl vydán trestní kodex, který na území Československa nahradil všechny doposud účinné trestněprávní předpisy.²³

Tento zákon upravoval problematiku nepřičetnosti v § 11. Toto ustanovení vymezovalo nepřičetnost negativně – uvádělo důvod, pro který není jednajícím trestně odpovědný za své jednání. Tímto důvodem je duševní porucha, která byla u dané osoby dána v okamžiku trestné činnosti a v jejím důsledku u pachatele byla vymizelá rozpoznávací nebo ovládací schopnost.²⁴ Tento zákon nikde nepracuje s institutem zmenšené přičetnosti, avšak za polehčující okolnost považuje tzv. stav blízký nepřičetnosti. Zde ovšem platilo, že se do tohoto stavu osoba nesměla uvést sama. Ke změně terminologie došlo novelizací zákona roku 1956, kdy byl pojem stav blízký nepřičetnosti změněn na stav zmenšené přičetnosti.²⁵

²¹ Tamtéž, s. 39.

²² Tamtéž, s. 40.

²³ Tamtéž.

²⁴ § 11 zákona č. 86/1950 Sb., ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 31. prosince 1961

²⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. Nepřičetný pachatel. (Aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie). Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, s. 19.

1.7.2 Trestní zákon správní

I tento zákon byl vydán koncem období právní dvoutletky, tedy roku 1950. Trestní zákon správní upravoval problematiku ukládání sankcí za přestupky, přičemž za ně bylo možné uložit širokou škálu postihů (od finančního postihu až po odnětí svobody).²⁶ Nepříčetnost byla v tomto zákoně rovněž vymezena, a to v § 10. Přičemž vymezení nepřičetnosti se obsahově shodovalo s jejím vymezením v trestním zákoně. I zde bylo nutné naplnit podmínku duševní poruchy v okamžiku páčání přestupku, jež pachatel brání v rozpoznání a ovládnutí jeho počínání.²⁷ Rozdílné bylo to, co pachatel musel být schopen rozpoznat – dle trestního zákona měl být schopen rozpoznat nebezpečnost pro společnost, dle tohoto zákona protiprávnost.²⁸

1.7.3 Trestní zákon z roku 1961

Tento trestní zákoník upravoval nepřičetnost ve svém § 12, kde bylo uvedeno, že trestní odpovědnost není dána u těch pachatelů, kteří při páčání trestného činu nebyli schopni z důvodu duševní poruchy rozpoznat a ovládnout své počínání. Okolností, kterou by osoba měla být schopna rozpoznat, byla nebezpečnost jejího jednání pro společnost.²⁹ V tomto ohledu tedy zákoník navazoval na trestní zákon z roku 1950. Dle Říhy se úprava nepřičetnosti nezměnila až do nahrazení tohoto zákona novým trestním zákoníkem přijatým v roce 2009.³⁰

²⁶ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 7-8, s. 40.

²⁷ § 10 zákona č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění zákona č. 14/1957 Sb. účinném ke dni 30. června 1961

²⁸ § 11 zákona č. 86/1950 Sb., ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 31. prosince 1961, § 10 zákona č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění zákona č. 14/1957 Sb. účinném ke dni 30. června 1961

²⁹ § 12 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb. účinném ke dni 31. prosince 2009

³⁰ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 7-8, s. 43.

2 Problematika nepřičetnosti

Problematika nepřičetnosti patří mezi právní otázky a musí být posouzena vždy v souvislosti s daným protiprávním jednáním a určena po seznámení se se všemi rozhodnými podklady.³¹

Na úvod je vhodné zmínit, že nepřičetnost nesouvisí s omezením svéprávnosti, institutem soukromého práva. Jestliže pachatel měl omezenou svéprávnost, neznamená to, že by z tohoto důvodu byl nepřičetný, nebo že by orgán, který proti takovému pachateli vede řízení, nemusel jeho nepřičetnost zkoumat pro dané protiprávní jednání.³²

S ohledem na téma této práce bude – ještě před pokračováním ve vymezení pojmu nepřičetnost – část této kapitoly věnována tomu, jak znějí definice nepřičetnosti ve správním a trestním právu a následně jejich porovnání.

2.1 Definice nepřičetnosti v trestním právu

TZ obsahuje vymezení nepřičetnosti ve své obecné části, v hlavě třetí v § 26. Ten uvádí: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání trestného činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“*.³³

2.2 Definice nepřičetnosti ve správním právu

Ve správním právu se pojmu nepřičetnost věnuje přestupkový zákon, jenž ji definuje v § 19: *„Za přestupek není odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu v době jeho spáchání nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat; odpovědnosti se však nezbujuje ten, kdo se do stavu nepřičetnosti přivedl, byť i z nedbalosti, užitím návykové látky; návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobíle nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“*³⁴

³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. června 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.

³² RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO, David a kol. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře Wolters Kluwer, s. 117. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2002, sp. zn. 6 Tz 315/2001.

³³ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

2.3 Porovnání definic v trestním a správním právu

Při pohledu na definice nepřičetnosti v těchto dvou právních odvětvích je zřejmé, že jsou téměř totožné. V obou případech je pro nepřičetnost klíčová duševní porucha, v jejímž důsledku jednáající osoba nemůže své jednání rozeznat jako protiprávní nebo ho ovládnout.³⁵

Definice z přestupkového zákona je obsáhlejší, protože ve svém znění zahrnuje i stav způsobený návykovými látkami, který sice je považován za stav nepřičetnosti, ale není důvodem pro zbavení se správněprávní odpovědnosti. TZ s touto konstrukcí pracuje také, ale na jiném místě, v § 360. Toto ustanovení TZ obsahuje stejné vymezení jako § 19 přestupkového zákona – i zde je zahrnuto, že osoba, jež se stane nepřičetnou pro návykovou látku, bude potrestána.³⁶ Obě ustanovení obsahují formulaci „byť i z nedbalosti“, která znamená, že pro účely trestní i správněprávní odpovědnosti postačí nedbalostní forma zavinění, ale platí i pro úmyslné zavinění.³⁷

Další odlišností je, že přestupkový zákon ve své definici rovnou vymezuje, co se pro účely odpovědnosti za přestupky za návykové látky považuje. Vymezení, co je pro účely trestního práva považováno za návykovou látku, se věnuje i TZ. Ten uvádí tento výčet v § 130, který je shodný s výčtem návykových látek v přestupkovém zákoně.³⁸

I přesto, že jsou tyto definice obsahově velmi podobné, nějaké odlišnosti se objevují. Jedná se však o odlišnosti spíše technické než obsahové. Nicméně na tomto místě by mohla vyvstat otázka, která z těchto definic je lepší. Dle mého názoru je – z hlediska přehlednosti a jistoty – lepší definice správního práva, protože obsahuje veškeré potřebné informace, které se týkají vyloučení odpovědnosti z důvodu nepřičetnosti (i jejího zachování), u sebe na jednom místě. To je rozhodně lepší z pohledu práva neznalých osob, protože ten, kdo se nevěnuje právu, nemusí vědět o tom, že tyto informace se v TZ nacházejí v jeho následujících ustanoveních.

Nezbytnými předpoklady odpovědnosti fyzické osoby za učiněné protiprávní jednání – ať se již jedná o přestupek nebo o trestný čin – je dle přestupkového zákona i dle TZ dosažení určitého věku a přičetnost.³⁹ Na základě určení, co je nezbytné k odpovědnosti za protiprávní

³⁵ § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ § 360 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ JELÍNEK, Jiří. Subjektivní stránka trestného činu. In JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 245.

³⁸ § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁹ § 18, § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, § 25, § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

jednání, vyplývá, že k vymezení a pochopení pojmu nepřičetnost je nezbytně nutné vymezit a porozumět jeho opaku, tedy pojmu přičetnost.

2.4 Nepřičetnost a přičetnost

Zákonné vymezení pojmu nepřičetnost je uvedeno výše. Ráliš popisuje nepřičetnost jako „*duševní stav pachatelův, v němž byl neschopen dostáti své právní povinnosti (nedopouští se zločinů), a to vlivem duševní poruchy znemožnivší jeho sebevládu (zvláště i schopnost rozpoznat trestnost činu)*“. ⁴⁰

Termín přičetnost není v přestupkovém zákoně ani v TZ definován, tímto se zabývá především trestněprávní nauka. Avšak při pohledu na vymezení nepřičetnosti v TZ, lze z této dikce usoudit, co přičetnost znamená. TZ stanoví, že nepřičetnost znamená, že osoba nemohla rozpoznat protiprávnost nebo ovládnout své jednání.⁴¹ Přičetnost by tedy měla znamenat schopnost rozpoznat protiprávnost jednání nebo své jednání ovládat.

Stejně to charakterizuje Šámal, který uvádí: „*Přičetným je člověk (fyzická osoba), u kterého jsou obě tyto schopnosti v době činu dány, tedy každý člověk duševně dostatečně vyvinutý a zdravý. Naproti tomu nepřičetným je ten, u něhož uvedené schopnosti (obě nebo alespoň jedna jsou v důsledku duševní poruchy nebo nedostatečného rozumového a mravního vývoje vymizelé)*“. ⁴² Jelínek definuje přičetnost takto: „*Přičetností rozumíme způsobilost být pachatelem trestného činu, pokud závisí na duševních schopnostech pachatele*“. ⁴³

Jak bylo uvedeno výše, TZ přičetnost neupravuje. Vymezuje však skutečnosti, jež způsobilost být pachatelem eliminují. Mezi tyto skutečnosti patří duševní porucha a absence schopnosti rozeznat protiprávnost jednání nebo ho ovládnout.⁴⁴ Tyto dvě podmínky nepřičetnosti musí být splněny kumulativně, obě najednou. Duševní porucha musí podmiňovat absenci schopnosti rozeznat protiprávnost jednání nebo ho ovládnout. Pouhá existence duševní poruchy pro stanovení nepřičetnosti nestačí, musí jí být věnována pozornost dále.⁴⁵

Výše zmíněné důvody eliminující způsobilost být pachatelem lze rozdělit do dvou skupin, a to biologická a psychologická kritéria. Přičemž biologickým kritériem je duševní porucha. Mezi psychologická – jinak též nazývaná juristická – kritéria se řadí zbylé důvody – schopnosti

⁴⁰ RÁLIŠ: Studie o přičetnosti..., s. 98.

⁴¹ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴² ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL, Pavel (ed). Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 370.

⁴³ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 206.

⁴⁴ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. § 26. In JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 56.

rozeznat protiprávnost jednání a ovládnout ho – tzv. rozpoznávací a ovládací schopnost.⁴⁶ Kratochvíl užívá pro označení kritérií určujících přičetnost termín časové a psychiatrické kritérium. Přičemž uvádí, že psychiatrické kritérium tvoří duševní porucha, v jejímž důsledku dojde k potlačení rozpoznávací nebo ovládací schopnosti. Časové kritérium vyžaduje splnění podmínky času, kdy výše zmíněné musí být u pachatele dáno v okamžiku trestné činnosti.⁴⁷

2.4.1 Rozpoznávací a ovládací schopnosti

Tyto pojmy jsou často v literatuře nazývány odlišně jako způsobilost rozpoznávací (čili rozumové kritérium) a způsobilost určovací (jinak volní kritérium).⁴⁸

Rozpoznávací schopnost znamená, že osoba je schopna rozeznat, že jednání, kterého se dopouští, je zakázané a naplňuje znaky protiprávnosti. Osoba, jež jedná v nepřičetnosti, tuto schopnost nemá v důsledku duševní poruchy. Může nastat i situace, kdy pachatel vnímá okolnosti svého počínání, ale nemůže jej pochopit v širším kontextu, tedy nevidí, že jeho jednání je protiprávní. Když nastane takováto situace, nejedná se o nepřičetnost, ale o tzv. zmenšenou přičetnost (viz 2.7). Ovládací schopnost je charakterizována jako schopnost ovládnout své jednání. V případě, že u někoho tato schopnost pro duševní poruchu absentuje, nemůže být tato osoba odpovědná za své jednání. Absence této schopnosti neznamená, že by daná osoba nevěděla, že to, co dělá, je protiprávní. I u této schopnosti se musí posuzovat, v jaké míře tato schopnost u dané osoby chybí. Aby osoba jednala v nepřičetnosti, musí u ní tato schopnost chybět úplně. Pokud by absentovala jen zčásti, tj. byla jen omezena, nejednalo by se o nepřičetnost, ale o tzv. zmenšenou přičetnost (viz 2.7).⁴⁹

Tyto schopnosti mohou chybět současně nebo může chybět jenom jedna z nich.⁵⁰ Pro účely zproštění trestní i správněprávní odpovědnosti je však rozhodné, že chyběly v době spáchání trestného činu nebo přestupku a kvůli duševní poruše.⁵¹

Při posuzování absence těchto schopností je nutné ji vždy vnímat v souvislosti s daným protiprávním jednáním, protože nepřičetnost je pro účely odpovědnosti relevantní vždy jen

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 370-371.

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti a nedostatek protiprávnosti a trestnosti trestného činu dospělého. In KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 195-196.

⁴⁸ VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem k 1. 8. 2011. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2011, s. 74-75 (§ 26).

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 372.

⁵⁰ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 153.

⁵¹ Tamtéž. ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 372-373.

ve vztahu k určitému jednání.⁵² Může nastat situace, kdy osoba v důsledku duševní poruchy postrádá schopnosti rozpoznávací a ovládací pro určité protiprávní jednání, ale pro jiné trestné činy jsou u ní v plné míře zachovalé. Nauka takovouto situaci označuje pojmem tzv. parciální nepřičetnost.⁵³ S touto konstrukcí pracuje také NSS, jenž se v této otázce vyslovil, že je možné setkat se s takovou situací, kdy rozpoznávací schopnost pro určité jednání je vymizelá, ale pro jiné je zachována.⁵⁴

2.4.2 Duševní porucha

Tato podkapitola vychází hlavně z TZ, protože přestupkový zákon neobsahuje vymezení, co je pro účely správního práva považováno za duševní poruchu. Výkladu tohoto pojmu se v oblasti správního práva věnuje především komentářová literatura a také judikatura NSS. Ve svém důsledku se jejich výklad shoduje s tím, jak je stav duševní poruchy popisován trestněprávní naukou i TZ.⁵⁵

Trestněprávní nauka definuje duševní poruchu jako „*zřetelnou odchylku od běžné normy, resp. od stavu zdraví, kterým se rozumí stav úplné duševní a sociální pohody.*“⁵⁶, přičemž je nerozhodné, jakou podobu má, jestli jí daná osoba trpí od narození nebo se u něho projevila až časem, ani nezáleží, jak dlouho trvá. Pro účely zproštění odpovědnosti za protiprávní jednání, je důležité, že duševní porucha byla u pachatele dána v době, kdy jednal protiprávně a také to, že ovlivnila jeho úsudek o svém jednání a schopnost ovládnout své jednání. Jestliže někdo trpí duševní chorobou, která však nemá za následek výše uvedené skutečnosti, není duševní porucha významná pro zbavení odpovědnosti.⁵⁷

Duševní poruchu TZ upravuje v § 123, kde uvádí možnosti, které jsou v trestním právu chápány jako duševní porucha. Jedná se o duševní poruchy způsobené duševní nemocí, hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.⁵⁸

V této souvislosti TZ pracuje především s lékařskými poznatky z oblasti psychiatrie a s diagnostickým klasifikačním systémem ICD-10, který vypracovala Světová zdravotnická organizace. Je důležité, že TZ pracuje s pojmem duševní poruchy, a ne duševní nemoci. Pojem

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. června 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.

⁵³ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 209.

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. března 2011, sp. zn. 4 Ads 67/2010-111.

⁵⁵ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 152.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 207.

⁵⁷ Tamtéž, s. 207-209.

⁵⁸ § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

duševní poruchy je chápán jako širší, zastřešující pojem.⁵⁹ Toto je patrné i ze znění již zmíněného § 123.

2.5 Podmíněná (relativní) přičetnost

Na úvod k této části je vhodné vymezit pojem „mladistvý pachatel“, který je s touto problematikou úzce spjat. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSM) obsahuje vymezení tohoto pojmu. Za mladistvého pachatele je považován ten nezletilý, který je v okamžiku páchaní protiprávní činnosti starší patnácti let, ale mladší osmnácti let.⁶⁰

Tento typ přičetnosti je upraven v § 5 ZSM a posuzuje se tedy jen u mladistvých pachatelů a souvisí s jejich rozumovou a mravní vyspělostí. Zmíněné ustanovení v odstavci prvním tohoto zákona říká, že trestně odpovědný není ten mladistvý, u něhož není dána potřebná míra rozumové a mravní vyspělosti.⁶¹

Podmíněná přičetnost je chápána jako speciální kategorie nepřičetnosti. Její konstrukce se podobá konstrukci klasické nepřičetnosti dle § 26 TZ, avšak namísto duševní poruchy se zde pracuje s rozumovou a mravní vyspělostí. Přičemž platí, že případný nedostatek těchto vyspělostí není způsobený nějakým biologickým faktorem (například nemocí), ale opožděným vývojem (dospíváním) mladistvého, který je individuální.⁶²

Vymezení pojmu rozumové a mravní vyspělosti je možné nalézt v judikatuře Nejvyššího soudu. „Obecně je složka rozumového vývoje charakterizována tak, že zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení. Za mravní vývoj osobnosti mladistvého se považuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality, tedy vytváří si vlastní hodnotový systém, který je v určitém vztahu k hodnotám společnosti, v níž žije.“⁶³

Jedná se o vlastnosti, které jsou v úzkém propojení a vzájemně tak na sebe působí v takové intenzitě, že jsou v podstatě chápány jako jedna. Z tohoto důvodu je nutné

⁵⁹ VÁLKOVÁ, Helena. § 123. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 1326.

⁶⁰ § 2 odst.1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶¹ § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶² ŠÁMAL, Pavel. § 5. In ŠÁMAL, Pavel (ed). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 43.

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

při zkoumání otázky zabývat se jimi vždy společně s přihlédnutím k tomu, jaká úroveň těchto vyspělostí je běžná u mladistvých v daném věku.⁶⁴

Nedostatek těchto vyspělostí musí být dán, stejně jako duševní porucha u klasické nepřičetnosti dle § 26 TZ, v době protiprávního jednání. Podmínka rozumové a mravní vyspělosti je kladena na mladistvé spolu s podmínkami, které se vyžadují obecně pro odpovědnost za trestné činy – tedy schopnost rozpoznávací a ovládací (kritéria určující přičetnost) a věk. Nízká úroveň těchto vyspělostí musí být na takovém stupni, že pro ni mladistvý není schopen posoudit své jednání. Tento stav by se dal označit tak, že tento mladistvý je v tomto ohledu „pozadu“ za ostatními v jeho věku.⁶⁵

Dalším shodným rysem s konstrukcí duševní poruchy je ten, že nízká úroveň těchto vyspělostí musí vést k tomu, že u daného mladistvého bude chybět rozpoznávací nebo ovládací schopnost (případně obě). I zde musí být splněna podmínka, že tyto schopnosti nesmí být přítomné ve chvíli protiprávního jednání, aby byla zachována konstrukce nepřičetnosti.⁶⁶

Jak bylo zmíněno výše, nedostatek rozumové a mravní vyspělosti pro účely relativní odpovědnosti nespočívá v ničem jiném než v pomalejším dospívání mladistvého. Pokud by nastala situace, kdy zmíněné vyspělosti u mladistvého chybí v důsledku duševní poruchy, byl by tento stav posuzován dle § 26 TZ (tedy jako klasická nepřičetnost).⁶⁷

2.6 Zmenšená přičetnost

Zmenšená přičetnost je dle TZ dána duševní poruchou, z jejíhož důvodu měla jednající osoba výrazně potlačenou rozpoznávací nebo ovládací schopnost.⁶⁸ Zatímco u nepřičetnosti dle § 26 TZ musí z důvodu duševní poruchy zcela chybět jedna z uvedených schopností, u zmenšené nepřičetnosti postačí, bude-li jedna z nich ze stejného důvodu z velké části omezena. Prokáže-li se, že osoba jednala v takovémto stavu, neznamená to pro ni zproštění se odpovědnosti, ale jedná se o skutečnost, pro kterou bude k této osobě přistupováno odlišně. Zmenšená přičetnost je brána v potaz zejména při ukládání postihu.⁶⁹ Důsledky jednání ve stavu zmenšené přičetnosti se dělí na ty, které nastanou vždy (obligatorní) a na ty, u kterých záleží na úvaze soudu, zdali k nim přistoupí (fakultativní). Tyto důsledky jsou upraveny v TZ, případně v ZSM.⁷⁰

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 217-218.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. § 5. In ŠÁMAL (ed): Zákon o soudnictví..., s. 44.

⁶⁷ JELÍNEK, Jiří. § 26. In JELÍNEK a kol.: Trestní zákoník a trestní řád..., s. 57.

⁶⁸ § 27 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 210.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 27. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 381.

Přestupkový zákon problematiku zmenšené přičetnosti neobsahuje. Zmenšená přičetnost může v rámci správního trestání ovlivnit výběr a výši správní sankce.⁷¹

2.7 Vliv návykových látek

2.7.1 Trestní právo

V případě, že pachatel spáchá trestný čin ve stavu nepřičetnosti způsobeném požitím návykové látky, je nutné zkoumat, v jakém stavu se pachatel nacházel před aplikací návykové látky a poté, jak na něj tato látka působila, zdali u něho došlo k nějaké změně – vyvolání nepřičetnosti, snížení přičetnosti. V případě, kdy původně přičetná osoba se po aplikaci návykové látky stane nepřičetnou a následně se dopustí protiprávního jednání, rozlišuje trestní právo několik kategorií – actio libera in causa dolosa, actio libera in causa culposa a trestný čin opilství. V závislosti na tom, o jakou z těchto kategorií se jedná, se pak odvíjí i to, za co je pachatel odpovědný. Významné je také to, jakou formou zavinění si pachatel nepřičetnost přivodil. V prvním případě bude odpovídat za úmyslný trestný čin, ve druhém za nedbalostní trestný čin a v posledním případě odpovídá za ono opilství, tedy uvedení se do nepřičetnosti.⁷²

Trestněprávní nauka pracuje s pojmem patologické opilosti, jež je způsobena spojením účinků alkoholické návykové látky a určitého onemocnění (např. duševní poruchy). Za předpokladu, že osoba mohla předpokládat, že takováto kombinace může mít za následek vyvolání nepřičetnosti, nemůže se zprostit odpovědnosti za své protiprávní jednání, protože se do stavu nepřičetnosti uvedla zaviněně.⁷³ V případě, že o takovém následku osoba vědět nemohla, nebude trestně odpovědná za jednání, jehož se dopustila ve stavu nepřičetnosti. To samé platí i pro případ, kdy si osoba nepřičetnost způsobenou návykovými látkami sama nezavinila, tj. do toho stavu ji přivedly jiné osoby násilím.⁷⁴

2.7.2 Správní právo

Přestupkový zákon stanoví, že v případě, kdy se osoba do stavu, kdy není přičetná, dostane z důvodu aplikace návykové látky, nejedná se o důvod pro zproštění správněprávní odpovědnosti.⁷⁵

⁷¹ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 154.

⁷² ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 373-374.

⁷³ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 214.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. § 26. In ŠÁMAL (ed): Trestní zákoník..., s. 374-376.

⁷⁵ § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Při spáchání přestupku během působení některé z návykových látek bude nutné zkoumat především dvě otázky. První z nich je, v jakém stavu se daná osoba nacházela před aplikací látky a jaký účinek na ni aplikace měla, tj. zda vyvolala stav nepřičetnosti nebo nikoli. Dále, jak se ona návyková látka do těla dané osoby dostala – aplikovala si ji sama nebo to udělal někdo jiný. Toto má pro odpovědnost za přestupek spáchaný pod vlivem návykových látek zásadní význam. V případě, že jednající osobě byla návyková látka podána, aniž by o tom věděla nebo vyjádřila souhlas, není tato osoba za přestupek odpovědná. Stejný důsledek má i případ patologické opilosti, kdy jednající osoba si aplikuje návykovou látku, ale jen v takovém míře, jež obvykle nezpůsobuje stav nepřičetnosti. Jedná se o případy spojení účinků návykové látky (především alkoholu) s psychickou nemocí nebo úrazem. Za předpokladu, že o tomto důsledku pachatel neví, není za spáchaný přestupek odpovědný. Jestliže o tomto ví, a i tak si návykovou látku aplikuje, čímž si způsobí nepřičetnost, není takovýto pachatel zbaven odpovědnosti.⁷⁶

2.7.3 Porovnání

Obě právní odvětví se v problematice nepřičetnosti, jež byla způsobena návykovými látkami, shodují. Dle obou právních odvětví neznamena vyloučení odpovědnosti. U obou je vyžadována podmínka, že se do takového stavu musí pachatel přivést zaviněně, přičemž postačí nedbalostní forma.⁷⁷ Z toho vyplývá, že osoba, která se v takovém stavu ocitla bez svého zavinění, nebude ani v jednom odvětví odpovědná. Obě odvětví se zaobírají otázkou stavu pachatele před a po aplikaci návykové látky a pracují s koncepcí tzv. patologické opilosti. Odlišností je, že trestní právo se více zabývá případem, kdy se v důsledku návykové látky stane osoba nepřičetnou a následně protiprávně jedná. Rozlišuje výše zmíněné kategorie, na jejichž určení pak závisí další postup. Odlišnost spočívá především v posledně jmenované kategorii (trestném činu opilství), kdy pachatel není odpovědný za protiprávní jednání, jehož se dopustil jako nepřičetný, ale za uvedení se do takového stavu.⁷⁸ S něčím takovým správní právo nepracuje a pachatel odpovídá za přestupek, který spáchal v zaviněné nepřičetnosti.⁷⁹

⁷⁶ RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO a kol.: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s.119-121.

⁷⁷ § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, § 360 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. Pachatel trestného činu. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 213.

⁷⁹ RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO a kol. Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 120.

3 Dokazování prostřednictvím znalce a znaleckého posudku

Posouzení otázky nepřičetnosti (resp. přičetnosti) zcela jistě patří mezi otázky, k jejichž zodpovězení je třeba zvláštních vědomostí a názoru odborníka. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby orgán, který vede řízení, zajistil odborné posouzení. Proto se pro účely trestního i správního řízení vyžaduje odborného posouzení, tedy prostřednictvím znalce a jeho posudku.⁸⁰

3.1 Znalec

ZnalZ rozlišuje tři subjekty, které mohou působit jako znalci. Jedná se o osoby, jež jsou zapsané do seznamu znalců (dále jen SZ), znalecké ústavy a osoby, které do SZ zapsané nejsou, přičemž současně upravuje předpoklady, za nichž tyto osoby mohou jako znalci působit. Aby orgán veřejné moci mohl osobu nezapsanou do SZ ustanovit znalcem, je zapotřebí, aby daná osoba disponovala požadovanými odbornými znalostmi, se svým ustanovením souhlasila a složila slib před orgánem, jenž ji ustanovil. Tento postup je možný, jestliže pro daný obor v SZ není nikdo zapsán nebo znalec, který je zapsán do SZ, nemůže úkon provést nebo může, ale provedení takového úkonu by vyžadovalo nepřiměřené náklady nebo obtíže.⁸¹

3.1.1 Podmínky pro jmenování znalce

ZnalZ zakotvuje určité podmínky potřebné ke jmenování znalce. Pro jmenování znalce je vyžadována podmínka státního občanství (příp. potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu), plné způsobilosti k právním úkonům, bezúhonnosti, absence vyřazení ze SZ z důvodu porušení povinností znalce dle ZnalZ v časovém období posledních tří let, potřebných znalostí a zkušeností z daného oboru, osobních vlastností dané osoby a souhlasu se jmenováním.⁸²

Podmínka státního občanství není vázána pouze na státní občanství České republiky. Znalcem může být jmenována i osoba, jež má státní občanství jiného členského státu Evropské unie za předpokladu, že disponuje potvrzením o přechodném pobytu nebo povolením k trvalému pobytu na našem území a také osoba, která má státní občanství nečlenského státu Evropské unie a která má povolení k trvalému pobytu u nás.⁸³

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. května 2010, sp. zn. 1 Afs 71/2009-113.

⁸¹ § 2, § 24 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁸² § 4 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ § 4 odst. 1 písm. a) zákona č. 36/1937 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Z podmínky plné způsobilosti k právním úkonům (plné svéprávnosti) plyne, že není možné, aby se znalcem stala osoba, jež má rozhodnutím soudu omezenou svéprávnost.⁸⁴

V minulosti platilo, že podmínka bezúhonnosti byla podřazena a prověřována v rámci jedné z následujících podmínek – osobních vlastností. Tuto podmínku nespĺňuje člověk, jemuž soud vydal pravomocné rozhodnutí, že se dopustil úmyslného trestného činu a dále také znalec, jenž spáchal trestný čin z nedbalosti při výkonu znalecké funkce. V ostatních případech je tato podmínka splněna. Odsuzující rozsudek vyvolává pochybnosti o osobě znalce a ve svém důsledku také o jeho spolehlivém výkonu znaleckých úkonů.⁸⁵

Další podmínka – absence vyřazení ze SZ z důvodu porušení povinností znalce v časovém období posledních tří let – je v literatuře označována jako tzv. bezproblémový výkon předchozí znalecké činnosti. Podmínkou pro vyškrtnutí ze SZ je odvolání z funkce znalce. Za nenaplnění této podmínky je považován i případ, kdy znalec byl vyškrtnut ze SZ z důvodu spáchání závažných přestupků dle ZnalZ. Platí, že pro naplnění této podmínky není důležité, kdy bylo vydáno rozhodnutí o vyškrtnutí ze SZ, ale kdy k samotnému vyškrtnutí došlo. Dále platí, že podmínka času je splněna v době rozhodování o jmenování.⁸⁶

ZnalZ výslovně uvádí, že znalcem může být jmenován ten, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou činnost, existuje-li pro daný obor.⁸⁷ Aby podmínka potřebných znalostí a zkušeností byla splněna, zkoumají se ještě další předpoklady. Například zda daná osoba úspěšně dokončila magisterské vzdělávání, zúčastnila se kurzu znaleckého minima (za předpokladu, že není možné splnit podmínku speciální výuky). Podmínka potřebných zkušeností je splněna, jestliže se osoba v daném oboru se pohybuje alespoň 10 let od získání magisterského titulu (u některých oborů je tato doba kratší). Seznam předpokladů pro splnění této podmínky lze u některých oborů rozšířit o další.⁸⁸

Podmínka osobních vlastností se vztahuje na ty osobní vlastnosti, z nichž lze usuzovat, že daná osoba bude po jmenování vykonávat funkci znalce důkladně.⁸⁹ Které konkrétní vlastnosti jsou pro posouzení této podmínky, není nikde stanoveno. Zpravidla se bude jednat o takové vlastnosti osoby, jež se vztahují k jeho reputaci, nejen z oblasti její profese, ale i života, a ukazují její morální kvality.⁹⁰

⁸⁴ ŠEVČÍK, Petr, ULRICH, Ladislav. Znalecké právo. Praha: C.H. Beck, Právní praxe, 2015, s. 62.

⁸⁵ Tamtéž, s. 63.

⁸⁶ Tamtéž, s. 64-65.

⁸⁷ § 4 odst. 1 písm. e) zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 67.

⁸⁹ § 4 odst. 1 písm. f) zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁰ DÖRFL, Luboš. Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 23 (§ 4).

Všechny uvedené podmínky musí být naplněny současně. Tento seznam podmínek je vymezen taxativně, není možné ho doplňovat dalšími podmínkami. Splnění podmínek je třeba prokázat.⁹¹

3.1.2 Jmenování znalce

Aby osoba mohla být zapsána do SZ, musí být splněna podmínka jejího jmenování a následného složení slibu. Ke jmenování znalců je oprávněn ministr spravedlnosti a předsedové krajských soudů, jestliže je tímto ministr spravedlnosti pověřil.⁹² Více se jmenováním znalců věnuje vyhláška ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZnalV), jež uvádí, že ministr spravedlnosti jmenuje za znalce ty odborníky, kteří jsou pracovníky ústředních orgánů, vysokých škol, a také ty, jež jsou označeni ústředními orgány, znalce pro oblast mezinárodních právních vztahů a nakonec ty, jejichž jmenování si vyhradil. Předsedové krajských soudů mohou na základě pověření jmenovat znalce ve zbylých oblastech. Místní příslušnost krajských soudů se řídí místem bydliště jmenovaného znalce.⁹³

Jmenování předchází výběr z osob, které splňují podmínky. Osoby, jež budou jmenovány znalcem, jsou vybírány krajskými soudy. Tyto vybírají mezi osobami navrženými různými subjekty – orgány veřejné moci, vědeckými institucemi, vysokými školami, organizacemi, u nichž pracují osoby přicházející v úvahu, občanskými sdruženími, obecně prospěšnými společnostmi, nadacemi, za předpokladu, že to plyne z předmětu jejich činnosti a dále i mezi osobami, jež o jmenování samy požádaly.⁹⁴

Poslední podmínkou zápisu do SZ je složení slibu, který je skládán do rukou toho, kdo daného znalce jmenoval (ministr spravedlnosti, předseda krajského soudu). Slibem se znalec zavazuje k dodržování právních předpisů, nestrannosti, využívání svých vědomostí a mlčenlivosti.⁹⁵

3.1.3 Práva znalce

Každý znalec v rámci konkrétního znaleckého posuzování disponuje určitými právy, jež mu umožňují znaleckou činnost vykonávat. Základním právem znalce je oprávnění

⁹¹ ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 60-71.

⁹² DÖRFL: Zákon o znalcích a tlumočnících..., s. 13-16 (§ 2).

⁹³ § 1 vyhlášky ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁴ § 5 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, § 2 vyhlášky ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ § 6 zákona č. 67/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

k výkonu znalecké činnosti, bez něhož by další práva neměla význam. Na toto navazují další – právo konzultace, právo na použití přístrojů, jiných zařízení nebo materiálů, právo na odměnu a náhradu nákladů, právo odeprít podání znaleckého posudku, právo na vyškrtnutí ze SZ. Tato práva znalcům přiznává ZnalZ.⁹⁶

3.1.4 Povinnosti znalce

Povinnosti znalcům ukládá nejen ZnalZ, ale také další právní předpisy, které se týkají znalectví, případně upravují určitý typ řízení. K povinnostem znalce patří zejména povinnost složit slib – a v souvislosti s tím tento slib dodržovat – tedy dodržovat právní předpisy, být nestranný, pracovat s veškerými vědomostmi a dále zachovávat mlčenlivost. Dále povinnost k výkonu znalecké činnosti, jenž musí být řádný, ve stanovené lhůtě a provedený osobně. S povinností výkonu znalecké činnosti souvisí povinnost vykonávat ji v těch oborech, pro které byl jmenován. Další povinností je povinnost vést znalecký deník.⁹⁷

3.2 Znalecký posudek

Znalecký posudek (dále jen ZP) je charakterizován jako „*úkon, prostřednictvím kterého sděluje znalec subjektivní výsledek posouzení určitých skutečností určených orgánem veřejné moci či fyzickou nebo právnickou osobou z hlediska svých odborných znalostí.*“⁹⁸

ZP musí obsahovat stanovené náležitosti, které jsou uvedeny v § 13 ZnalV. Ve ZP musí být především uveden popis toho, co bylo v rámci znalecké činnosti zkoumáno, dále všechny okolnosti, které byly v rámci posuzování brány v úvahu – tato část tvoří náleze ZP– stanovené otázky orgánu, jímž byl znalec ustanoven, společně s jejich odpověďmi, tedy samotný posudek.⁹⁹

Obsah ZP je tedy tvořen několika částmi – výše uvedeným nálezem a posudkem. Další částí ZP je znalecká doložka, jež je připojována za podpisem a otiskem úřední pečeti. Ve znalecké doložce jsou uvedeny následující skutečnosti: seznam, ve kterém je znalec zapsán, obor, ve kterém tento znalec může vytvářet posudky a číslo položky, pod kterou je tento úkon zapsán ve znaleckém deníku. Další náležitosti ZP vyplývající ze ZnalV kladou požadavky na podobu písemného či ústního posudku, stanovují další povinnosti znalce.¹⁰⁰

⁹⁶ ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 110-114.

⁹⁷ Tamtéž, s. 126-153.

⁹⁸ Tamtéž, s. 216.

⁹⁹ § 13 odst. 2 vyhlášky ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ § 13 odst. 3, odst. 4, odst. 5, odst. 6 vyhlášky ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

3.2.1 Psychiatrický znalecký posudek

K posouzení otázky nepřičetnosti (resp. přičetnosti) je zapotřebí ZP z oblasti psychiatrie. Psychiatrický ZP je tvořen čtyřmi částmi, a to úvodem, výpisem ze spisu, vlastním vyšetřením a závěrem s odpověďmi na otázky zadavatele ZP.¹⁰¹

Úvodní část obsahuje informace o zadavateli, druh ZP, informace o znalci a o osobě, již se ZP týká. Do druhé části ZP, výpisu ze spisu, je možné zařadit takové informace, jež jsou dle znalce nezbytné pro kvalitní posouzení stavu dané osoby. Může se jednat o informace získané výpovědí svědků o chování zkoumané osoby v čase protiprávního jednání, o jeho reputaci, či informace od zaměstnavatele. Většinou je v této části využívána i zdravotnická dokumentace, přesněji její výpis, do níž je znalec oprávněn nahlížet i bez souhlasu posuzované osoby, avšak pouze v míře nezbytné pro vyhotovení ZP.¹⁰²

Vlastní vyšetření spočívá v psychiatrické prohlídce, kterou vykonává sám znalec, kdy pracuje také s informacemi o rodinné a osobní anamnéze posuzované osoby. Během vlastního vyšetření je nezbytné provést i zběžnou fyzickou prohlídku. V této činnosti může nastat situace, kdy znalec zjistí, že u posuzované osoby je nezbytné i jiné vyšetření. V takovém případě je oprávněn požádat zadavatele o přibrání konzultanta, za jehož závěry o stavu posuzovaného je znalec následně odpovědný.¹⁰³

V závěru se nachází analýza okolností, které byly pro znalce vodítkem k jeho závěru a zodpovězení zadaných otázek. Musí zde být uvedeno, v čem zjištěná duševní porucha (pokud byla zjištěna) spočívá a jak ovlivňuje posuzovanou osobu.¹⁰⁴

¹⁰¹ PAVLOVSKÝ, Pavel. Úvod: Psychiatrický znalecký posudek. In PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada), s. 18-25.

¹⁰² Tamtéž, s. 25.

¹⁰³ Tamtéž, s. 25-26.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 26.

4 Zkoumání nepřičetnosti v rámci správního řízení

Pro zodpovězení otázky nepřičetnosti (resp. přičetnosti) v rámci řízení před správním orgánem je vyžadováno vypracování ZP.¹⁰⁵

4.1 Znalec a znalecký posudek ve správním řízení

Problematiku dokazování prostřednictvím ZP v rámci správního řízení upravuje správní řád v § 56. Toto ustanovení však úpravu dokazování ZP neupravuje detailně, jedná se spíše o ustanovení, jež dává správnímu orgánu možnost využít v rámci svého řízení ZP.¹⁰⁶

Soudní znalec je ve správním řízení ustanoven formou usnesení za předpokladu, že určitá otázka nemůže být řešena bez odborných znalostí a nelze-li je získat od jiného správního orgánu. S tímto usnesením je seznámena pouze osoba znalce, účastníci řízení jsou o tom vyrozuměni. Správní orgán má možnost znalce vyslechnout.¹⁰⁷

Znalec má od správního orgánu uloženou povinnost vypracovat písemně ZP ve správním orgánem k tomu dané lhůtě.¹⁰⁸ O tuto lhůtu se prodlužuje lhůta, jež je stanovena pro vydání správního rozhodnutí. Správní orgán má také možnost znalce vyslechnout, přičemž se v takovém případě postupuje, jako by se jednalo o svědka. Znalce lze ze správního řízení vyloučit, a to z důvodu podjatosti. Zajímavostí je, že v rámci správního řízení může být ZP předložen i účastníkem řízení.¹⁰⁹ Předkládá-li účastník správního řízení ZP a tento splňuje požadavky, které jsou na ZP kladeny občanským soudním řádem, pracuje se s tímto ZP stejně jako by se jednalo o ZP vypracovaný správním orgánem určeným znalcem.¹¹⁰

V této souvislosti je nutné zmínit i to, že účastník správního řízení může správnímu orgánu navrhnout, aby určitá skutečnost byla ověřena (dokázána) prostřednictvím ZP. Tento návrh ale není pro daný orgán závazný.¹¹¹

Dále je možné, aby v jednom řízení bylo více znalců, jejichž názory ve ZP navzájem kolidují. V takovém případě je správnímu orgánu uložena povinnost, aby tento střet odborných

¹⁰⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR. Průvodce zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. 2. doplněná verze, aktualizovaná ke dni 19. ledna 2018, s. 20, [online]. mvcr.cz [cit. 21. ledna 2020]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/zakon-o-odpovednosti-za-prestupky-a-rizeni-o-nich-ucinny-od-1-7-2017.aspx>>.

¹⁰⁶ ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 45.

¹⁰⁷ § 56 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ JEMELKA, Luboš, PONDĚLÍČKOVÁ, Klára, BOHADLO, David. Správní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 366 (§ 56).

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. července 2015, sp. zn. 9 As 206/2014-48.

¹¹¹ SKULOVÁ, Soňa. Správní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 166.

názorů znalců vyřešil například pomocí jejich výsledku nebo novým ZP. V žádném případě si však nesmí sám pro své rozhodnutí z těchto kolidujících ZP jeden vybrat.¹¹²

V případě, že se jedná o správní řízení, v němž se rozhoduje o porušení určité povinnosti uložené právním předpisem, a v průběhu tohoto řízení byl ustanoven znalec, aby vypracoval ZP, zvýší se kvůli tomuto i náklady daného řízení. Jestliže je ustanoven znalec z oblasti zdravotnictví, odvětví psychiatrie, což se týká posuzování stavu přičetnosti (resp. nepřičetnosti), zvýší se paušální částka o 2 500 Kč.¹¹³

Jak bylo uvedeno výše, ZP se v průběhu správního řízení provádí v rámci dokazování až v případě, kdy není možné daný důkaz provést jinak. Proto v rámci správního řízení ZP nepatří mezi stěžejní metody dokazování.¹¹⁴

4.2 Správní řízení a nepřičetnost

V rámci správního řízení platí, že správní orgán se otázkou nepřičetnosti nezabývá do té doby, než se objeví pochybnosti o tom, že pachatel v době páchaní přestupku byl přičetný. Pachatel je tedy považován za přičetného do té doby, než je prokázán opak.¹¹⁵

Problematika nepřičetnosti patří mezi právní otázky, jejichž zodpovězení náleží orgánu, který vede řízení, zde se jedná o správní orgán. Správní orgán tuto otázku posuzuje v souvislosti s určitým protiprávním jednáním a v okamžiku jeho páchaní. Správní orgán sám nemůže určit, že osoba byla v době protiprávní činnosti nepřičetná, k takovému závěru je třeba předložit důkazy. Po jejich prostudování takovýto závěr může být vysloven. Důkazy, které jsou rozhodné pro vyjádření se k otázce nepřičetnosti, jsou závěry z oblasti psychiatrie.¹¹⁶

V případě, že správní orgán začne pochybovat o přičetnosti pachatele (resp. o existenci jeho schopností podmiňujících přičetnost) v okamžiku protiprávní činnosti, přichází na řadu vyšetření pachatelovy psychiky a následně vypracování znaleckého posudku. Správní orgán nejprve osloví lékaře nebo zdravotnické zařízení, aby se tohoto úkolu ujali. V případě, že tyto oslovené subjekty odepřou svou spolupráci, je následně jmenován soudní znalec.¹¹⁷

4.3 Důsledky zjištění nepřičetnosti

Postup správního orgánu se v takovém případě odlišuje v závislosti na tom, v jaké fázi se správní řízení nachází. Jinak bude postupovat v případě, kdy správní řízení ještě není zahájeno

¹¹² Tamtéž, s. 166-167.

¹¹³ Tamtéž, s. 167.

¹¹⁴ ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 45.

¹¹⁵ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 152.

¹¹⁶ RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO a kol. Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 118-120.

¹¹⁷ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 153.

a jinak v případě, že správní řízení už probíhá. Jestliže se již v započatém a probíhajícím přestupkovém řízení prokáže, že pachatel nebyl během protiprávní činnosti příčetný, bude správní orgán postupovat dle ustanovení § 86 odst. 1 písm. g) správního řádu, tedy takové řízení bude zastaveno. Za předpokladu, že existence pachatelovy nepřičetnosti bude zjištěna ještě před samotným začátkem přestupkového řízení, bude správní orgán postupovat dle § 76 odst. 1 písm. e) správního řádu a daný případ bude odložen.¹¹⁸

Může nastat i situace, kdy u osoby, vůči které probíhá před správním orgánem řízení, nebyly skutečnosti vylučující příčetnost dány, avšak po daném protiprávním jednání se u ní projeví duševní porucha, trvající po časově omezenou dobu. Tato porucha má za následek takový stav pachatele, v němž daná osoba není schopna vnímat a pochopit smysl řízení. V takové situaci je správní orgán oprávněn postupovat dle ustanovení § 85 odst. 2 správního řádu, tedy vydat usnesení, jímž toto řízení bude pozastaveno (přerušeno).¹¹⁹

¹¹⁸ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 155.

¹¹⁹ RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO a kol.: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 121.

5 Zkoumání nepřičetnosti v rámci trestního řízení

Jak již bylo zmíněno v úvodu třetí kapitoly této práce, nepřičetnost patří mezi problematiku, k jejímuž řádnému vyhodnocení je třeba zajistit odborné posouzení. Za tímto účelem tedy do trestního řízení vstupují znalci, jejichž postavení v tomto řízení upravuje především TŘ. V trestním právu platí, že je zde povinnost ustanovit znalce, a to i za předpokladu, že daný orgán disponuje vědomostmi, jež jsou pro zhodnocení nezbytné.¹²⁰

Znalec do trestního řízení vstupuje na základě opatření, které se oznamuje osobě obviněné a státnímu zástupci, jestliže se jedná o řízení před soudem. Dále s tímto může být srozuměna i třetí osoba, u níž je předpoklad, že tento krok na ni bude mít určitý vliv.¹²¹ V tomto opatření je uvedeno, co má znalec posuzovat a také znění otázek, jež je znalec povinen zodpovědět.¹²²

Zpravidla je v trestním řízení přibírán pouze jeden znalec, ledaže zákon nebo obtížnost posuzované věci vyžadují znalce dva. Pro účely posouzení otázky nepřičetnosti není nutné přibírat více než jednoho znalce. Výjimkou je, jestliže se jedná o posouzení přičetnosti u mladistvé osoby, v tomto případě musí být přibráni dva znalci, oba z oboru zdravotnictví, ale každý s jinou specializací. Jeden z nich se musí specializovat na dětskou psychiatrii a druhý na dětskou psychologii (tento nemusí být z oblasti zdravotnictví, ale i z pedagogiky).¹²³

Také v rámci trestního řízení, stejně jako ve správním řízení, je možné znalce vyslechnout.¹²⁴

5.1 Trestní řízení a nepřičetnost

Jak bylo uvedeno dříve, při posuzování nepřičetnosti (resp. přičetnosti) je nezbytné zkoumat pachatelův psychický stav v době protiprávního jednání. V rámci trestního řízení se v případě, kdy je nutné toto zkoumat, obligatorně musí přizvat odborně způsobilá osoba z oblasti psychiatrie, jež je oprávněna vykonávat znaleckou činnost. Jestliže není možné, aby toto vyšetření bylo provedeno jiným způsobem, lze postupovat tak, že posuzovaná osoba bude podrobena tomuto vyšetření prostřednictvím pozorování ve zdravotnickém ústavu nebo

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 105. In ŠÁMAL, Pavel (ed). Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 1570.

¹²¹ Tamtéž, s. 1574.

¹²² ŠEVČÍK, ULRICH: Znalecké právo..., s. 29.

¹²³ ŠÁMAL, Pavel. § 105. In ŠÁMAL (ed): Trestní řád..., s. 1577.

¹²⁴ § 108 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

ve zvláštním oddělení nápravného zařízení (za předpokladu, že tato osoba se nachází ve vazbě).¹²⁵

Jestliže z vyšetření vzejde, že posuzovaná osoba vykazuje známky, jež určují, že daná osoba není příčetná, případně její příčetnost je zmenšená, musí se znalec vyjádřit k tomu, zda je bezpečné, aby daná osoba nadále mohla pobývat na svobodě.¹²⁶

Pokud je nařízeno vyšetření duševního stavu, nesmí tato procedura přesáhnout dobu dvou měsíců. V odůvodněných případech může být soudem tento časový úsek prodloužen, a to nejdéle o jeden měsíc. Do konce této lhůty je znalec povinen vypracovat a předložit ZP.¹²⁷

Tento postup vyšetření duševního stavu znalcem je využíván až v případě, kdy v řízení vzejde podezření, zda je u obviněné osoby zachována plná příčetnost. Vyloučena je možnost použití dřívějšího ZP, který se vztahuje k téže osobě.¹²⁸

5.1.1 Mladiství a zkoumání nepřičetnosti

Jestliže je trestní řízení vedeno proti mladistvému, je třeba kromě TŘ využít i ZSM. První odlišností, kterou tento zákon stanoví, je, že se do řízení přiberou dva znalci, kteří se specializují na dětskou psychologii a dětskou psychiatrii (viz výše). Dále stanovuje kratší časový úsek, po který může být psychický stav mladistvého zkoumán, a to jeden měsíc. Stejně jako v řízení proti dospělým, může být tato lhůta prodloužena rovněž o jeden měsíc.¹²⁹

Z obecné úpravy se v řízení proti mladistvému může uplatnit ustanovení umožňující provést vyšetření prostřednictvím pozorování ve zdravotnickém ústavu nebo ve zvláštním oddělení nápravného zařízení. Dále lze z TŘ použít i ustanovení, jež se vztahuje k povinnosti znalce vyjádřit se k bezpečnosti (resp. nebezpečnosti) mladistvého, jestliže dospěl k závěru, že zde jsou okolnosti podmiňující jeho nepřičetnost.¹³⁰

U mladistvých se v rámci vyšetření psychického stavu zkoumá nejen existence duševní poruchy, ale také podmínka definující relativní příčetnost (viz 2.6). I v rámci tohoto řízení platí, že je vyloučeno použití dřívějšího ZP, který se týká daného mladistvého, musí být tedy pro dané řízení vyhotoven nový ZP.¹³¹

¹²⁵ § 116 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁶ § 116 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁷ § 117 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 116. In ŠÁMAL (ed): Trestní řád..., s. 1647.

¹²⁹ § 58 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 116. In ŠÁMAL (ed): Trestní řád..., s. 1650-1651.

¹³¹ ŠÁMAL, Pavel. § 58. In ŠÁMAL (ed): Zákon o soudnictví..., s. 512.

5.2 Důsledky zjištění nepřičetnosti

Jaký bude postup v případě, že na základě zjištěných informací vyjde najevo, že osoba jednala ve stavu nepřičetnosti, záleží, v jaké fázi k tomuto zjištění došlo a také na tom, kdy u dané osoby propukla duševní porucha. Jestliže probíhá trestní stíhání, během kterého se zjistí, že osoba, jež je trestně stíhána, během svého protiprávního jednání byla stížena nepřičetností, má státní zástupce povinnost takové stíhání zastavit. A to z toho důvodu, že u této osoby je vyloučena trestní odpovědnost.¹³²

Pokud už trestní řízení dospělo do fáze, kdy probíhá před soudem, a prokáže se, že osoba, vůči níž je řízení vedeno, byla nepřičetná, bude soud postupovat tak, že tuto osobu zproští obžaloby (a to ze stejného důvodu jako je tomu výše).¹³³

5.2.1 Duševní porucha vzniklá po spáchání trestného činu

Za předpokladu, že u osoby, jež je trestně stíhána, se projeví duševní porucha, která dané osobě brání vnímat smysl stíhání, může být trestní stíhání pouze přerušeno, a to státním zástupcem. V případě, že došlo k přerušení a duševní porucha u obviněné osoby už pominula, bude se v trestním řízení pokračovat.¹³⁴ Ze stejného důvodu může trestní stíhání přerušit i soud, jestliže už řízení probíhá před ním. Jakmile duševní porucha pomine, v řízení se pokračuje.¹³⁵

Soud je oprávněn zastavit trestní stíhání, a to, pokud během řízení před ním vyjde najevo, že obžalovaná osoba trpí duševní poruchou, která je trvalého charakteru a brání jí rozumět trestnímu stíhání.¹³⁶

Může nastat i situace, že soud prvního stupně rozhodne a následně je podáno odvolání. Jestliže v řízení před odvolacím soudem je zjištěna skutečnost uvedená v odstavci výše, odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně zruší a zastaví stíhání.¹³⁷

Pokud soud prvního stupně rozhodne o odsouzení obžalované osoby a řízení následně pokračuje na základě odvolání u odvolacího soudu. Jestliže se v průběhu takového řízení zjistí, že poté, co byl takový rozsudek vyhlášen, se u dané osoby projevila duševní porucha, pro kterou není sto pochopit význam trestního řízení (resp. uloženého trestu), odvolací soud trestní stíhání přeruší.¹³⁸

¹³² § 172 odst. 1 písm. e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³³ § 226 písm. d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁴ § 173 odst. 1 písm. c), odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁵ § 224 odst. 1, odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁶ § 223 odst. 1 ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁷ § 257 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁸ § 255 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

6 Porovnání zjištěných informací

Tato část práce je zaměřena na shrnutí informací uvedených v kapitole čtvrté a páté této práce o zkoumání stavu nepřičetnosti v daných právních odvětvích a na jejich následnou komparaci.

V obou odvětvích práva je vyžadováno, aby se se stav nepřičetnosti dokazoval prostřednictvím znalce-psychiatra a jeho ZP vypracovaným na základě vyšetření psychiky osoby obviněné ze spáchání protiprávní činnosti.¹³⁹ V tomto se úprava zkoumání stavu nepřičetnosti (resp. přičetnosti) shoduje.

Odlišností je, že v případě správního práva a jeho řízení, v němž je nutné posoudit problematiku přičetnosti, v přestupkovém řízení, má správní orgán, jenž takové řízení vede, v podstatě dvě možnosti, jak vyšetření psychiky zajistit. Pro účely správního práva postačuje, aby psychiku obviněné osoby vyšetřil lékař, případně zdravotnické zařízení. Dále může psychický stav vyšetřit soudní znalec, kterého správní orgán ustanoví a pověří tímto úkolem.¹⁴⁰ Trestní právo žádný jiný postup zajištění vyšetření psychiky obviněné osoby, nežli prostřednictvím soudního znalce, neupravuje. V tomto případě musí být pokaždé ustanoven soudní znalec.¹⁴¹

Další odlišností je to, že v trestním právu má znalec povinnost v případě zjištění nepřičetnosti vyjádřit svůj názor na problematiku bezpečnosti dalšího pobytu dané osoby na svobodě. Ve správním právu žádná taková povinnost stanovena není.¹⁴²

V případě postupu, který se uplatní, jestliže se na základě ZP prokáže, že osoba, proti níž se řízení vede, byla v době protiprávního jednání ve stavu nepřičetnosti, se úpravy správního i trestního práva shodují. V takovém případě nařizují takové řízení zastavit.¹⁴³

Stejně je tomu i v případě, že duševní porucha u pachatele propukne až po jeho protiprávní činnosti v průběhu řízení a znemožňuje mu pochopit význam řízení. Správní i trestní právo stanovují, že v takové situaci má orgán, který vede řízení, toto řízení přerušit.¹⁴⁴ Trestní právo jde v tomto ohledu více do hloubky a upravuje i situaci, kdy duševní porucha vznikne

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. května 2010, sp. zn. 1 Afs 71/2009-113.

¹⁴⁰ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 153.

¹⁴¹ § 116 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴² § 116 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴³ VETEŠNÍK, Pavel. § 19. In JEMELKA, VETEŠNÍK: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 155. § 172 odst. 1 písm. e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů. § 226 písm. d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁴ RIEGER, Filip. § 19. In BOHADLO a kol.: Zákon o odpovědnosti za přestupky..., s. 121. § 173 odst. 1 písm. c), odst. 2, § 224 odst. 1, odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

po protiprávním jednání, brání chápat význam řízení a je trvalého charakteru.¹⁴⁵ Ve správním právu tato úprava chybí.

Dále trestní právo opravuje i proceduru, která se uplatní v případě, že trestní řízení už probíhá ve formě odvolacího řízení.¹⁴⁶ Ve správním právu se s touto úpravou nelze setkat.

Velký rozdíl mezi správním a trestním právem spočívá v problematice zkoumání nepřičetnosti u mladistvých. Zatímco trestní právo se podrobně touto problematikou zabývá, ve správním právu tato problematika upravena není.¹⁴⁷

Při pohledu na výše uvedené zhodnocení je závěr následující. Z hlediska způsobu prokázání stavu nepřičetnosti se posuzovaná problematika ve správním a trestním právu v základu shoduje. Nicméně z výše uvedeného vyplývají také určité odlišnosti, které spočívají zejména v tom, že trestní právo upravuje určitou problematiku podrobněji než správní právo. Případně je úprava správního práva benevolentnější oproti trestnímu právu.

Domnívám se, že tento rozpor mezi správním a trestním právem spočívá zejména v tom, že trestní právo je pojímáno jako ultima ratio. Tedy jako prostředek, jehož má být využito až v případě, kdy určitý problém není možné vyřešit prostřednictvím jiného právního odvětví. Trestní právo se navíc zabývá těmi nejzávažnějšími zásahy do práv a povinností a současně disponuje prostředky, kterými může významně ovlivnit pachatele (např. odnětí svobody).¹⁴⁸ Dle mého názoru je tedy logické, že obsahuje podrobnější úpravu či dokonce upravuje něco více než správní právo. Myslím si, že ze stejného důvodu je ve správním právu umožněno zjistit stav psychiky pachatele i bez soudního znalce.

¹⁴⁵ § 223 odst. 1 ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁶ § 257 odst. 1 písm. c), § 255 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁷ § 58 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestního práva, jeho funkce, zásady trestního práva. In JELÍNEK a kol.: Trestní právo hmotné..., s. 24-25.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda se shoduje zkoumání stavu nepřičetnosti ve správním a trestním právu. A jestliže se neshoduje, pak v čem spočívají odlišnosti. Domnívám se, že jsem cíl této práce naplnila, neboť v rámci posuzování dané problematiky ve správním a trestním právu jsem zjistila, že se v zásadě tato právní odvětví shodují, ale i tak mezi nimi jsou následující odlišnosti.

Při porovnání znění definic nepřičetnosti ve správním a trestním právu jsem zjistila, že ačkoli ve vymezení samotného pojmu se shodují, ve správním právu je vše, co se týká problematiky nepřičetnosti shrnuto do jednoho ustanovení, zatímco v právu trestním je to obsaženo na více místech. Dále bylo zjištěno, že v případě nepřičetnosti v souvislosti s návykovými látkami se obě odvětví taktéž shodují na tom, jaké důsledky takovýto stav pro pachatele má. Trestní právo se tímto ovšem zabývá více do hloubky.

Při komparaci samotného způsobu zkoumání stavu nepřičetnosti vyšlo najevo, že se správní i trestní právo shodují, co se týče formy, v níž má být tento stav zkoumán. Rozcházejí se však v postupu, kterým má být této formy dosaženo, přičemž ve správním právu jsou podmínky stanovené pro zkoumání stavu nepřičetnosti volnější, než je tomu v právu trestním.

Z hlediska postupu, který je nutné uplatnit v případě, kdy je nepřičetnost prokázána, vyšlo na základě uvedených informací najevo, že si úprava trestního i správního práva odpovídají a postupují shodně v závislosti na tom, v jaké fázi byla nepřičetnost dokázána.

Výsledek celého posuzování je tedy následující. Zkoumání stavu nepřičetnosti ve správním a trestním právu se ve své podstatě shoduje, nicméně byly objeveny určité drobné odlišnosti. Trestní právo obsahuje úpravu podrobnější, případně upravuje i něco navíc ve vztahu ke správnímu právu, jako například problematiku zkoumání nepřičetnosti u mladistvých nebo v rámci odvolacího řízení.

Jsem toho názoru, že oblast nepřičetnosti a jejího zkoumání je oblastí rozsáhlou, jejíž podrobné zpracování by dalece přesahovalo rozsah vyžadovaný pro bakalářskou práci. Domnívám se, že v souvislosti s tímto tématem by bylo zajímavé zjistit, jakým způsobem probíhá vyšetřování duševního stavu osob a následné vypracovávání znaleckého posudku.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Vyhláška ministra spravedlnosti ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb. účinném ke dni 31. prosince 2009

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 31. prosince 1961

Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění zákona č. 14/1957 Sb. účinném ke dni 30. června 1961

Knihy

BOHADLO, David a kol. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře Wolters Kluwer, 674 s.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. Nepříčetný pachatel. (Aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie). Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55. 97 s.

DÖRFL, Luboš. Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. 205 s.

DUFEK, Miroslav. Soudní psychiatrie. Pro právníky a lékaře: vysokoškolská učebnice. Praha: Orbis. 1976. 269 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. 976 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. 1280 s.

JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích: komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 1153 s.

JEMELKA Luboš, PONDĚLÍČKOVÁ, Klára, BOHADLO, David. Správní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. 1047 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s.

PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. 4. aktualizované vydání, Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). 240 s.

RÁLIŠ, Antonín. Studie o přičetnosti. Bratislava: Právnická fakulta university Komenského. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě. 1931. 173 s.

SKULOVÁ, Soňa. Správní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. 421 s.

ŠÁMAL, Pavel (ed). Trestní řád I. § 1 až § 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. 1920 s.

ŠÁMAL, Pavel (ed). Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012. 1464 s.

ŠÁMAL, Pavel (ed). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck. 2011. 998 s.

ŠEVČÍK, Petr, ULRICH Ladislav. Znalecké právo. Praha: C.H. Beck, Právní praxe. 2015. 354 s.

ŠTUDENT, Vladimír. Soudní psychiatrie a trestní právo. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1989. 101 s.

VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem k 1. 8. 2011. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2011. 1367 s.

Odborné časopisy

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 4, s. 35-39.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 5, s. 37-40.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 6, s. 27-31.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území. Trestní právo, 2007, roč. 10, č. 7-8, s. 38-46.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. června 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2002, sp. zn. 6 Tz 315/2001

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. května 2010, sp. zn. 1 Afs 71/2009-113

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. července 2015, sp. zn. 9 As 206/2014-48

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. března 2011, sp. zn. 4 Ads 67/2010-111

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2009, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Elektronické zdroje

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Průvodce zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. 2. doplněná verze, aktualizovaná ke dni 19. ledna 2018, 88 s, [online]. mvcr.cz [cit. 21. ledna 2020]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/zakon-o-odpovednosti-za-prestupky-a-izeni-o-nich-ucinny-od-1-7-2017.aspx>>.

Shrnutí

Bakalářská práce na téma „Komparace zkoumání nepřičetnosti ve správním a trestním právu“ se zaměřuje na problematiku zkoumání nepřičetnosti v rámci správního a trestního práva. Úvodní část práce je věnována obecnému úvodu k problematice nepřičetnosti. Je zde uveden stručný nástin historického vývoje problematiky nepřičetnosti od římského práva až po zákon č. 140/1961 Sb. a dále vymezení stavu nepřičetnosti ve správním a trestním právu. A to konkrétně její definici v těchto právních odvětvích včetně jejích určujících znaků, jejímu odlišení od zmenšené přičetnosti a podmíněné přičetnosti a problematiky vlivu návykových látek. Další oblastí, která je v této části práce zmíněna, je oblast znalectví. Ve druhé části práce je pozornost věnována samotnému zkoumání a dokazování stavu nepřičetnosti v řízeních v rámci správního a trestního práva. Důraz je kladen nejen na problematiku samotného zkoumání, ale také na důsledky zjištění nepřičetnosti. V neposlední řadě se práce zabývá komparací a vyhodnocení zjištěných informací. Cílem této práce je odpovědět na následující výzkumné otázky. Nejdůležitější otázkou je, zda se zkoumání nepřičetnosti shoduje ve správním a trestním právu. Na tuto navazuje související otázka, a to, pokud se neshoduje, tak v čem spočívají odlišnosti.

Summary

The bachelor thesis on „Comparison of Insanity research in Administrative and Criminal Law“ focuses on the problematics of insanity research within administrative and criminal law. The introductory part of the thesis deals with general outset to the matter of insanity and with a brief outline of historical evolution of insanity from the Roman law to the Act no. 140/1961 Coll., but further also with the definition of insanity status in administrative and criminal law including its identifying features, its differentiation from reduced or conditioned sanity and the problematics of addictive substances. Another area mentioned in this paper is expertise. In the second part, our attention is paid to the actual research and proving insanity status at trials in the frame of administrative and criminal law. The emphasis is put not only on the matter of research, but also on the consequences of detected insanity. Last, but not least, the thesis handles comparison and evaluation of the information obtained. The aim of the paper is answering the following research questions. The most important question is if the insanity research coincides in administrative and criminal law. Related questions follow up, and if it does not coincide, another question is where the differences lie.

Seznam klíčových slov

Duševní porucha

Nepříčetnost

Podmíněná příčetnost

Příčetnost

Psychiatrický znalecký posudek

Zmenšená příčetnost

Znalec

Znalecký posudek

Key words

Conditioned sanity

Diminished sanity

Expert

Expert opinion

Insanity

Mental disorder

Psychiatric expert opinion

Sanity